

Gravat de C. Langlois (1830).

MONJOS DE MONTSERRAT CAP A L'EXILI, DE PAS PER IGUALADA (1641)

ROMUALD M. DÍAZ I CARBONELL

JUSTIFICACIÓ

Hem volgut il·lustrar aquest petit fet de la història d'Igualada, ja que no és conegut pels escriptors de la història de la nostra ciutat. Si hagués estat consignat, segurament que mossèn Joan Segura l'hauria incorporat a la seva obra històrica. Per això en donem constància en aquest article, que s'ha redactat amb la col·laboració de Josep M. Ustrell. De fet, els detalls que es recullen no eren desconeguts en la història de Montserrat, però no constaven en la història d'Igualada.

MOMENT HISTÒRIC I POLÍTIC

El futur Carles I (1516-1556), nét del Reis Catòlics, inicia la dinastia espanyola de la Casa d'Àustria, la qual regirà la península durant els segles XVI i XVII, amb la successió de Felip II (1556-1598), Felip III (1598-1621), Felip IV (1621-1665) i Carles II (1665-1700). En aquesta llarga etapa, la decadència de Catalunya arriba al més fons, tot i que no perdrà la capacitat de defensar la seva identitat.

Quan inicia el regnat Felip III, només amb setze anys, és el comte-duc d'Olivares qui domina la situació amb idees centralistes. El seu objectiu de govern era anul·lar els diferents regnes que conformaven la península i la seva estratègia era la provocació i la submissió o conquesta, amb la imposició final de les lleis de Castella.

La guerra dels Trenta Anys commou Europa i enfronta la Casa d'Àustria amb la de França. A causa d'aquesta guerra hi va haver, durant catorze anys, una tropa de mercenaris amb els corresponents allotjaments, abusos d'ocupació i drets de conquesta. Catalunya va contribuir, l'any 1640, amb més de vint-i-cinc mil homes a la reconquesta de Salses. Aquesta victòria i la retirada posterior de l'exèrcit francès havia de permetre també la retirada dels espanyols, i així va ser demanat pels governants catalans. Olivares, però, fidel al seu pensament, va mantenir l'exèrcit a casa nostra i va aconsellar Felip IV que posés fi a la nació catalana. Contra aquest absolutisme els catalans es revoltaren, entrant a Barcelona i alliberant les autoritats catalanes que eren a presó, entre elles Francesc de Tamarit. El dia 7 de juny de 1640, en el que s'anomena Corpus de Sang, es promou una revolta en la qual va morir el comte de Santa Coloma, virrei de Catalunya. Tots aquests fets no passen desapercebuts i acaben essent un revulsiu per a d'altres zones dominades: així s'obté el recobriment de la llibertat nacional de Portugal i l'obtenció de l'emancipació definitiva dels Països Baixos.

Trencades les relacions de la Generalitat i el Consell de Cent amb el govern de Madrid, i sabent que en el Baix Aragó es preparava un exèrcit per envair Catalunya, Pau Claris, president de la Generalitat de Catalunya, va pactar amb França i va salvar el territori a la batalla de Montjuïc, el 26 de gener de 1641. Instaurada la república catalana,

per tal d'aconseguir l'ajut del país veí, es proclama comte de Barcelona el rei de França Lluís XIII. Anys més tard, assetjada de nou Barcelona per l'exèrcit que comandava Joan d'Àustria, es pacta, l'any 1652, una capitulació en la qual es mantenen els privilegis i constitucions de Catalunya. Això va assegurar aquestes condicions durant més de cinquanta anys; a canvi, però, va sofrir un martiri continu: guerres independentistes contra Felip IV i contra França, a més de ser camp de batalla entre aquesta i Espanya. L'últim sacrifici va ser la mutilació de Catalunya, que, amb el tractat dels Pirineus de 1659, va perdre el Rosselló i la Cerdanya. Així va finalitzar l'anomenada "Guerra dels Segadors" contra Felip IV, amb un balanç negatiu tant per a Catalunya com per a Espanya, que a més va perdre el domini sobre Portugal, va patir l'intent d'independència d'Andalusia i d'Aragó, va perdre l'hegemonia europea i va entrar en una profunda crisi econòmica.

MONTSERRAT

Quasi dos segles abans, a la península espanyola acabaven d'expulsar els moros de Granada i el Reis Catòlics emprenien la imposició d'un esperit cristià en els seus regnes i la reforma dels ordes religiosos, responsabilitat que recau en el cardenal Cisneros.

Originàriament català, el monestir de Montserrat, fundat per l'abat Oliba i dependent del monestir de Ripoll, va arribar a ser independent essent abat Marcos Villalba. A partir d'aquí es va intentar capgirar aquesta conquesta, primer amb l'entrada de monjos del monestir italià de Montecassino, gràcies a Alfons V, rei d'Aragó, i després amb la submissió a la congregació de Valladolid, en contra, en aquest cas, de la voluntat de l'abat Joan de Peralta i els seus monjos.

El 28 de juny de 1493, amb la butlla del papa Alexandre VI, van arribar a Montserrat catorze monjos de la congregació de San Benito de Valladolid (taula I) i van fer-ho amb la fama de

l'observança estricta de la regla de Sant Benet. Per evitar problemes, l'abat va ser nomenat bisbe de Vic i es va imposar la seva voluntat de canvis en l'estructuració interna. Tot plegat, i el fet de ser forasters —amb desconeixement de la llengua i la cultura del nostre país—, va portar un gran trastorn en el si de la comunitat. Així i tot, les coses no van anar a més gràcies al bon fer de l'elegit abat García de Cisneros, que ha estat qualificat com a continuador de les glorioses tradicions montserratines. Durant el seu mandat, i també el del seu successor Pedro de Burgos, van fer l'ingrés al monestir molts catalans i, a poc a poc, es va crear un esperit reivindicatiu. La convivència comunitària entre monjos catalans i castellans va ser molt complicada i les dissensions entre ambdós col·lectius va arribar a un extrem tal que va obligar a nomenar uns visitadors que no van poder solucionar el problema. Fou a causa de la Guerra dels Segadors que aquest problema va arribar a un punt d'inflexió, ja que s'hi va introduir el problema polític.¹

El dia 20 de gener de 1641, el marquès de Vélez, comandant les tropes reials, va apropar-se a Martorell, des d'on va mantenir correspondència amb l'abat de Montserrat per tal que fes lliurament del monestir. També es va escriure amb el comte de Tirón, qui li va recomanar traspasar el tresor de Montserrat al priorat de Sant Sebastià dels Gorgs (Tarragona), en poder de les tropes espanyoles.

Coneguda aquesta relació per Francesc Descatllar, responsable de la defensa de Montserrat, va ordenar al capità Josep Sacosta que defensés el monestir amb mil homes. El marquès de Vélez es va retirar i el 16 de febrer la Generalitat de Catalunya va demanar l'expulsió dels monjos castellans, encarregant-la a l'abat de Sant Pere de Galligants. L'ordre comportava l'expulsió amb unes mínimes condicions: 100 lliures per al viatge a l'abat i 50 rals a cada monjo, sense treure del monestir res que no fos personal i imprescindible.

1. Per ampliació de dades consulteu *Historia del Real Monasterio de Montserrat de Madrid*, d'Ernesto Zaragoza (1996).

COMIAT

La Diputació de Barcelona va fer acompanyar a la frontera, amb tots els honors, cinquanta-sis membres de la comunitat entre els quals hi havia monjos, novicis, ermitans, llecs, escolans castellans i dos monjos catalans (taula II), dirigits per l'abat Juan Manuel de Espinosa. La sortida de Montserrat es va fer efectiva el dissabte 23 de febrer de 1641. Després de cantar la missa matinal, a les 5, els qui havien de sortir es van acomiadar devotament de la Mare de Déu. El comiat va tenir lloc després de la missa a la sala capitular. L'abat va nomenar president del monestir el pare Juan March i a d'altres monjos per ocupar els càrrecs que quedaven vacants. A l'hora convinguda, els expedicionaris van muntar els seus cavalls precedits pels guardes de la Generalitat que els acompanyarien fins a la població d'Alcarràs, frontera catalana amb Aragó.

És molt explicable que el grup de dissidents fos format per monjos; el que no ho és tant, és que també hi haguessin ermitans i escolans. Els primers feien un vot de no sortir de la muntanya i els segons eren al monestir per raó del culte, dedicats a la Mare de Déu. Segons Josep Galobart, en sortir de Montserrat no tenien cap pla preconcebut, sinó que haurien de ser les circumstàncies les que determinarien la finalitat de la comunitat a Madrid, que era la seva destinació. Tal vegada, però, la idea que perseguïen els qui portaven la direcció del grup fos la d'una nova fundació en aquella ciutat d'un segon Montserrat, sobretot pel que fa al culte: això explicaria la formació tan heterogènia del grup.

ARRIBADA A IGUALADA

L'itinerari previst pel grup acomiadat de Montserrat seria el normal: cap a l'ermita i el pla de Sant Miquel i camí descendent cap a Collbató, passant pel torrent de Santa Caterina. Després de deixar el petit nucli del Bruc a la dreta i ja a la plana,

trobarien solament el petit poble de Castellolí abans de fer nit a Igualada. No costa gaire d'imaginar-se l'admiració que devia atreure per tot allà on passava aquell grup tan nombrós, així com l'arribada a la ciutat, que deuria ser a la posta de sol.

No sabem el lloc ni les circumstàncies d'allotjament. Podria ser que fossin admesos per bones famílies o bé, el més probable, que tots fossin allotjats al convent dels frares agustins, al voltant del seu claustre renaixentista, que havia estat construït entre 1612 i 1670 i que es trobava fora del clos de la vila, és a dir, l'actual col·legi dels Escolapis.

A la nostra ciutat s'hi van estar tot l'endemà, ja que era diumenge. I és possible que la festivitat dominical servís per assistir i celebrar l'eucaristia en el temple de Santa Maria. En aquells moments, aquesta església tenia frenades les obres que s'havien iniciat el 1617 a causa de diferents factors, entre els quals sobresurten les epidèmies i la guerra. Aquest parèntesi ocupa un llarg període, de 1627 fins a 1666, tot i que es va mantenir una feble activitat amb la construcció dels altars laterals, gràcies a l'aportació dels gremis de paraires, pagesos i blanquers.

IGUALADA

Per al qui coneix la ciutat actual, no li serà difícil d'imaginar-se el que era la petita vila que van trobar els nostres expedicionaris.

En aquella època, el terme de la ciutat no era pas gaire extens. En el segle XIV es deia que la seva llargada era gaire més com un tret de ballesta i encara en el segle XVIII se seguia considerant molt curta. De fet, la vila estava dins de la muralla medieval i estava formada pel que avui coneixem com a nucli antic, es a dir, la zona compresa entre la plaça del Rei, el passeig de les Cabres, la plaça de la Creu i la Rambla.

Pel cantó de sol ixent devien trobar els carrers de Sant Bartomeu i del Roser, amb el portal de Soldevila. Acarat al migdia hi havia el passeig de

les Cabres que conserva, encara avui, el portal de la Font Major o de Gràcia i el portal d'En Vives. Al final del carrer sota l'advocació de Sant Sebastià es trobava el portal de Sol Ponent o de Capdevila i a la part nord el carrer Nou, al final del qual hi havia el portal Nou. Era el nucli que s'origina de les terceres muralles, que daten del 1463, i que romandrà sense gaires canvis fins al segle XVIII. Així i tot, en el segle XVII es comença a construir fora muralles i la vila s'amplia per orient amb el carrer de la Soledat i per ponent amb el barri de Sant Agustí.

Pel que fa a la població igualadina, potser la primera dada demogràfica prové de l'any 1359, quan el rei Pere III va ordenar que es fes un cens a tot Catalunya. Igualada va ser sempre una població petita, amb uns moments baixos com els anys de les epidèmies i d'altres més inferiors. Hi ha una davallada l'any 1454 en la qual perd la tercera part de la població, que s'atribueix a les insignificants collites i la mort per fam, i entre 1466 i 1470 es toca fons, per raó de la guerra contra el rei Joan II. En el segle XVI, la població no supera els mil habitants fins al 1521, després d'haver sofert l'epidèmia de pesta bubònica del 1515, moment en el qual es fa el vot solemne a la Verge de Montserrat. A la segona meitat del segle, corresponent al regnat de Felip II, gairebé es dobla la població. La mitjana anual de naixements és de 36,4 per mil i la de defuncions de 38 per mil. Tret d'algunes excepcions, les causes de mort no se citen fins al 1839, però n'hi ha d'aïllades el 1587 corresponents a una "basca" i un "cop de pedra", el 1589 al "morbo" i el 1600 a la "gota".

A la primera meitat del segle XVII, el balanç de naixements i defuncions és igual a 3.941, tot i que hi ha moments de màxima mortalitat (97,2 per mil el 1624) i altres de mínima (12,4 per mil). A la segona meitat del segle hi ha un balanç positiu de 755 habitants a causa de diversos factors, els uns per la poca influència de les pestes que afectaren tota la península o l'emigració, els altres per la immigració dels occitans, que van arribar a ser una cinquena part de la població.

FINAL DE TRAJECTE I DESENLLAÇ

Felip IV va rebre la comitiva a la seva arribada a la capital espanyola, on van poder, no sense dificultats, fundar l'església i el monestir, segons la intenció preestablerta que segurament tenien abans de la seva expulsió. El *Montserratico*, tal com se'l coneix, està sota l'advocació de la Mare de Déu de Montserrat i va arribar a ser abadia.

Els monjos catalans van demanar al papa, amb la recomanació del rei francès Lluís XIII, que els lliurés de la dependència de Valladolid, però això no va fer sinó augmentar el poder d'aquests sobre Montserrat. Durant la guerra de Successió, en la qual Catalunya va prendre partit per l'arxiduc Carles d'Àustria, l'abat Fèlix Ramoneda (1705-1709) va fer un nou intent per desprendre's de la càrrega de submissió i aconseguir abats catalans. Però res no va canviar fins mitjan segle XIX, quan, amb l'entrada a la congregació subiacense l'any 1862 s'inicia una nova època.

BIBLIOGRAFIA

ALBAREDA A. M. *Història de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977.

BALDOMÁ J. *Montserrat, montaña santa*. Barcelona: Ed. Borrás, 1945.

IBÁÑEZ CLARÍS J. M. *Demografía Igualadina desde el Renacimiento Hasta 1983 y su Relación con Algunos Aspectos de la Sanidad Hispana*. Barcelona: Reial Acadèmia de Medicina, 1986. Arm S., caixa VII, núm. 2.

LLACUNA P. *Itineraris per Igualada. Vol. 1 El nucli antic i el rec*. Igualada: Ajuntament d'Igualada-Omnium Cultural, 1981.

REGLÀ J., JOVER J. M., SECO C. *España moderna y contemporánea*. Barcelona: Ed. Teide, 1970.

SANABRE J. *El tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya*. Barcelona: Ed. Barcino, 1981.

SOLDEVILA F. "La guerra dels segadors", a: *Episodis de la història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1975.

SOLDEVILA F. *Resum d'història dels Països Catalans*. Barcelona: Ed. Barcino, 1974.

TORRAS J. M. *Història de les comarques de Catalunya. Anoia. I*. Manresa: Ed. Parcir, 1988.

TRUETA J. *L'esperit de Catalunya*. Barcelona: Ed. Selecta, 1978.

ZARAGOZA PASCUAL E. *Historia del Real Monasterio de Montserrat de Madrid*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996. Scripta et Documenta, 51.

USTRELL TORRENT J. M. "Les topografies mèdiques de l'Anoia", a: *Revista d'Igualada*, núm. 10. Igualada: 2002, p. 17-35.

TAULA I

Monjos vallisoletans que arriben a Montserrat:

1. Juan de Soria
2. García de Cisneros
3. Bernardo Cassal
4. Cristóbal del Bueso
5. Juan de Tudela
6. Francisco de Torres
7. Pedro Folsedáneo
8. Juan de Vela
9. Alonso de San Ciprián
10. Pedro de Ayala
11. Juan de Planza
12. Plácido de Alemán
13. Alonso de Valbanera
14. Pedro de Burgos

TAULA II

Els que marxen de Montserrat

Monjos

1. Francisco Rodríguez (Villamayor de Santiago – Cuenca)
2. Diego de Arellano (Badajoz)
3. Francisco Vázquez (Madrid)
4. Antonio de Ibarra (Eibar – Guipúzcoa)

5. Juan de Espinosa (Puertollano – Ciudad Real)
6. Toribio Calderón (Cabezón – Burgos)
7. Diego Pobes de San José (Mérida – Badajoz)
8. Millán de Miranda (San Millán de la Cogolla – La Rioja)
9. Francisco Leiva (Archidona – Málaga)
10. Juan Antonio Gallo (Burgos)
11. Juan Martínez de la Hera (El Pedroso – La Rioja)
12. Miguel de Aposteguia (Cirauqui – Navarra)
13. Bernardo González de Bahamonde (Jumilla – Murcia)
14. Benito Morales (Loja – Granada)
15. Jerónimo Ortiz (Murcia)
16. Francisco Ribas (Madrid)
17. Esteban Velázquez (Torrubia del Campo – Cuenca)
18. Anselmo Lizana (Huesca)
19. Iñigo Vicente Royo (Calatayud – Zaragoza)
20. Francisco Crespo (Calatayud – Zaragoza)
21. Mateo Valdovín (Zaragoza)
22. Francisco Lamella (Binaced – Huesca)
23. José de Magarola² (Barcelona)
24. Pedro Jorba (Terrassa)
25. Alonso Cano³ (Jaén)
26. Plácido Campos (Villamayor de Santiago – Cuenca)
27. Pedro Navarra (Madrugal de Campos⁴)

Novicis

1. Antonio Maldonado (Segovia)
2. Andrés de Fructos (Madrid)
3. Francisco Fernández (Madrid)
4. Antonio Izquierdo (Madrid)
5. Manuel de la Plaza (Madrid)
6. Mauro Pérez de Larrea (San Millán de la Cogolla – La Rioja)

2. Fill de Jerónimo de Magarola, president del Consell d'Aragó.

3. Cano, Campos i Navarra, procedents dels monestir de Sant Feliu de Guíxols, el 26 de gener de 1641 havien estat jutjats per haver ajudat les tropes realistes.

4. Així consta en el llistat d'Ernesto Zaragoza (1996).

Ermitans⁵

1. Alonso de Plasencia (Aldeanueva–Extremadura)
2. Bartolomé del Valle (Talavera de la Reina – Toledo)
3. Andrés García Redondo (Córdoba)
4. Diego de la Cruz⁶
5. Gregorio de Montserrat (Tenerife - Canarias)
6. Jerónimo de Zuñiga⁷

Llegs⁸

1. Juan Ricarte
2. Sebastián Cogollos
3. Alonso de San Martín
4. Blas Centenero
5. José Cabañas
6. Juan de Buitrago
7. Diego de Fuencaliente
8. Juan de Obregón
9. Antonio Buizón
10. Andrés de Valdenubla
11. Agustín Ponte
12. Gregorio Lazcano
13. Juan Sedeño
14. Miguel Pino

Escolans⁹

1. Bartolomé Centenero
2. Antonio de la Cueva
3. Francisco de Prada

Claustre segle XV. Gravat de C. Langlois (1830).

5. Van ser exclosos de l'expulsió però van preferir seguir el seu abat, per fidelitat o per por de represàlies.

6. A la relació que fa Ernesto Zaragoza (1996) no hi consta el lloc de naixement.

7. Idem.

8. Idem.

9. Idem.

ROMUALD M. DÍAZ I CARBONELL (Igalada, 1914) és monjo de Montserrat, on va ingressar el 1933. Bibliista i historiadore, va ser ordenat sacerdot el 1940, va prosseguir estudis a Friburg i es va llicenciar en Teologia a Salamanca. Ha estat preparador de la Bíblia de Montserrat. Ha dirigit *Miscellanea Biblica B. Ubach* (1954). Entre les seves obres destaquen *De les terres bíbliques* (1956), *El Sant Crist d'Igalada* (1963 i 1989), *Pelegrins de la Paraula a Terra Santa* (1982 i 1989); les biografies de *L'abat Marcet* (1951), de *Bonaventura Ubach* (1962), de *Pere Tarrés* (1973, 1983 i 1989), de *Pere Pous i Solà* (1995) i de *Francesc de P. Castelló i Aleu* (1990 i 2001).

Basílica de Montserrat (1592).

Mare de Déu de Montserrat (1640), J. A. Ricci (1600-1681).